

Příspěvek k historii Janských Koupelí z druhé světové války

V JÁNSKÝCH KOUPELÍCH BYL TÁBOR PRO ZAJATÉ GENERÁLY

Petr Zahnaš

Až do druhé světové války byly lázně Janské Koupele jejich majiteli, hrabaty Razumovskými, velmi pečlivě udržovány. I po záboru Sudet, poté, co byly právoplatným majitelům Německým státem lázně zabaveny a byla na ně uvalena nucená správa, zůstaly zpočátku Janské Koupele v provozu. Sezona r. 1940 však byla jejich poslední lázeňskou sezonou vůbec. Léčení zde bylo v její polovině zastaveno, aby už nikdy nebylo obnoveno. Toho roku do života lázní i jejich majitelů zasáhl běh válečných událostí a natrvalo změnil jejich osudy.

Razumovští byli původně potomky ukrajinských kozáků a jejich předkové, v diplomatických službách carského dvora, z Ruska odešli již v polovině 18. století.

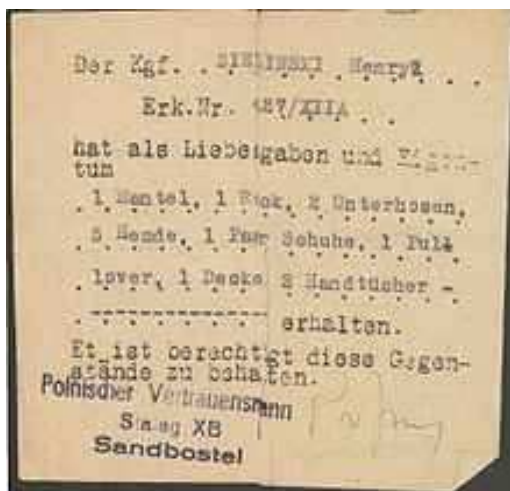
•d vznikem tábora

Bratr Kamilla Razumovského, majitele Janských Koupelí, Ondřej hrabě Razumovský si ve století dvacátém vzal za manželku Kateřinu Nikolajevnu kněžnu Sayn-Wittgenstein. Ta byla ruskou emigrantkou, jejíž rodiče, původem Němci, žijící v Rusku, našli po Říjnové revoluci v r. 1917 útočiště v rumunské Bukovině. Spojily se tak dva rody, z nichž jeden, původně ruský, se z Ruska vystěhoval a druhý, původně německý se porušil. Nakonec spolu žily ve zcela novém a odlišném prostředí Československé republiky. Na počátku druhé světové války se Opavsko i se statky Razumovských, stalo součástí Německu odstoupených Sudet a tím i Velkoněmecké

říše. Němcům stačil fakt, že oba rody měly cosi společného s Ruskem k tomu, aby na jejich majetek uvalili nucenou správu. A navíc, k dovršení sběhu nešťastných okolností, Ondřejova a Kamillova matka, Marie hraběnka Razumovská, rozená von Wienr-Welten, byla židovského původu. Bývalý majitel Ondřej hrabě Razumovský měl možnost přemýšlet o vrtkavosti osudu nejprve při lesních pracích a později, na konci války, byl totálně nasazen v opavské továrně na jutu.

Německá okupační správa předala v roce 1940 lázně, které tehdy byly majetkem Třetí říše, Wehrmachtu a ten zřídil v Janských Koupelech tábor pro zajaté spojenecké důstojníky. Tábor měl označení Oflag VIII E a patřil do sítě 130 zajateckých táborů pro zajaté vojáky a důstojníky nepřátelských armád. Označení „Oflag“ znamenalo zkratku *Offizierslager für kriegsgefangene Offiziere* – tábor pro v bojích nebo v rámci okupace zajaté důstojníky. První takovéto tábory byly zřizovány již od druhé poloviny roku 1939, po skončení bleskové války, na území Polska. Vedle Oflagů do systému zajateckých táborů patřily také tzv. „Stalagy“. To byla zkratka, pocházející od *Stammlager für kriegsgefangene Mannschaften und Unteroffiziere* – tedy zajatecký tábor pro vojáky a poddůstojníky. Zajatecké tábory byly podle Ženevské konvence o zacházení s válečnými zajatci místem, kde byli zadržováni do zajetí padlí vojáci nepřátelských armád po skončení vojenských akcí. Válečným zajatcem se pak rozumí osoba, která v souladu s ustanovením článků č. 4. a 5. Konvence bojovala, na základě rozkazů svých nadřízených a ve smyslu rozhodnutí vlády své země a byla v bojích zajata silami nepřítele. Tyto zajatecké tábory byly v průběhu prvních let druhé světové války zřizovány jak na území Třetí říše, tak i v dalších obsazených zemích Evropy. Vedle

Seznam věcí, které zajatci v táborech fasovali

Ukázka táborové peněžní poukázky

Stalagů a Oflagů byly součástí systému německých zajateckých táborů také „Frontstalagy“ (*Frontstammlager für Kriegsgefangene*) – zajatecké tábory zřizované přímo v týlu fronty a „Dulagy“ (*Durchgangslager für Kriegsgefangene*) – průchozí, filtrační tábory sloužící k vyslýchání, rozřídování a dalšímu transportu zajatců. K internaci zajatých námořníků pak sloužily zvláštní tábory označované jako „Marlag“ (*Marinekriegsgefangenenlager für Marineangehörige*), pro zajaté letce měly Stalagy a Oflagy přídomek -“Luft“. Do systému patřily také zajatecké tábory, sloužící jako nemocnice, určené především pro raněné zajatce. Ty byly označovány „Kgf-Laz“ (*Lazarett für Kriegsgefangene*) – nemocnice pro vojenské zajatce nebo „Res-Laz“ (*Reserve-Lazarett*) – záložní nemocnice. Označení jednotlivých zajateckých táborů mělo také určený systém. Území Třetí říše bylo rozděleno na vojenské okruhy (*Wehrkreis*). Těch bylo v průběhu druhé světové války postupně 21 a byly označeny římskými číslicemi I – XXI. Jim podléhala také okruhová velitelství zajateckých táborů (*Wehrmachtsauskunftsstelle für Kriegerverluste und Kriegsgefangene*). Jako příklad můžeme uvést: **Oflag VII A Murnau**, což znamenalo: zajatecký tábor pro důstojníky (Oflag), zřízený jako první (A) v sedmém (VII) vojenském okruhu – Bavorsko, v městečku Murnau. Některé z táborů měly další doplňková označení. V případě „H“ šlo o hlavní tábor (*Hauptlager*), označení „N“ (*Nebenlager*) či „Z“ (*Zweiglager*) znamenalo pobočky.

Táborový barák Stalagu v severním Německu

Z řady, v průběhu války Němci zřízených Stalagů a Oflagů, se zvláštním způsobem vyděloval právě **Oflag VIII E Johannisbrunn**, zřízený v roce 1940 v Janských Koupelích. Byl totiž Wehrmachtem zřízen jako **mezinárodní generálský tábor**. Do něj bylo průběžně umístěno cca 70 zajatých generálů. Ti zde byli internováni v podmínkách, které byly na válečné poměry poměrně ve velmi „luxusní“. Jiné tábory, Oflagy, byly zřizovány ve starých kasárnách, pevnostech a podobných objektech, Stalagy byly většinou budovány jako shluky táborových baráků „na zelené louce“. V případě Janských Koupelí byli v objektech bývalých, na svou dobu velmi moderně a pohodlně zařízených lázní, generálové internováni i se svými ordonancemi (vojenskými sluhy). Navíc tento tábor nebyl přeplněn. Lázně, s kapacitou kolem 250

Generál Giraud

míst pro pacienty, byly obsazeny asi 150 zajatými nepřátelskými vojenskými osobami. Další kapacita sloužila pro ubytování vedení tábora, personálu a strážního oddílu. Tábor byl obehnan vysokým plotem s korunou z ostnatého drátu a přísně střežen. Vládly tu však, vzhledem k podřízenosti Wehrmachtu a složení internovaných osob, poměry odpovídající duchu ženevské konvence. Tedy poměry v jiných táborech téměř nevídané. Nejenže měli generálové, v rámci vycházek, umožněn volný pohyb ve vymezené části lázeňského areálu, ale neměli také, na rozdíl od nižších důstojníků, poddůstojníků a mužstva, umístěných v jiných táborech, povinnost pracovat. Velitelem tábora byl nejprve ustanoven plukovník Wehrmachtu Hencker a po něm generálmajor Johann Janusz. V rámci vojenského okruhu VIII, zahrnujícího Moravu a celé území Slezska, byly vedle Janských Koupelí na území dnešní České republiky v provozu ještě další tábory. Jednalo se o Stalag VIII D Teschen zřízený ve staré rakouské vojenské nemocnici na předměstí Českého Těšína a čtyři Oflagy. Byly to Oflag VIII F Mährisch Trübau v Moravské Třebové, Oflag VIII G Weidenau/Freiwaldau v objektu bývalého kněžského semináře ve Vidnavě, Oflag VIII H/H Oberlangendorf/Sternberk v Horní Dlouhé Vsi nedaleko Sternberku a jeho pobočka Oflag VIII H/Z Eulenbudg/Römerstadt na hradě Sovinci v okrese Rýmařov. V „generálském“ **Oflagu VIII E Johannisbrunn** bylo internováno 30 polských, 24 francouzských 6 belgických a 9 holandských generálů, britský brigádní generál Niegel Somerset a s nimi také jeden norský plukovník. Z polských generálů to mimo jiné byli divizní generálové Władysław Bortnowski, Tadeusz Kutrzeba a Juliusz Rómmel, brigádní generálové Roman Abraham, Franciszek Alter, Władysław Bończa-Uzdowski, Leopold Cehak, Jan Chmurowicz, Walerian Czuma, Franciszek Dindorf-Ankowicz, Juliusz Drapella, Janusz Gąsiorowski, Edmund Knoll-Kownacki, Wincenty Kowalski, Józef Kwaciszewski, Stanisław Małachowski, Czesław Młot-Fijałkowski, Zygmunt Piasecki, Waclaw Piekarski, Zygmunt Podhorski, Zdzisław Przyjałkowski, Jan Jagmin-Sadowski, Stanisław Taczak, Wiktor Thommée, Juliusz Zulauf a kontraadmirál Józef Unrug. Jména belgických a francouzských generálů, umístěných v tomto zajateckém táboře k dispozici nejsou. V některých informačních zdrojích, například na www stránkách města Budišova nad Budišovkou nebo obce Staré Těchanovice, na jejímž území Janské Koupele leží, se objevuje informace, že zde byl internován známý francouzský generál Henri Giraud, který odtud měl také uskutečnit svůj legendární útek, popsany v literatuře. To se však samozřejmě nezakládá na pravdě a mezi informace, zveřejněné těmito weby se toto sdělení, snad spíše než ze zlého úmyslu, dostalo z neznalosti nebo díky snaze zatraktivnit daný region. Skutečnost je ovšem jiná. Henri Honoré Giraud byl francouzský generál, který bojoval v první i druhé světové

válce. Narodil se 18. ledna 1879 a po studiích na vojenské akademii v San Cyru vstoupil v roce 1900 do francouzské armády. V první světové válce byl vážně zraněn a následně byl v roce 1914 Němci zajat. Podařilo se mu však ze zajetí uprchnout a přes holandské území se vrátil zpět do Francie. Poté opět bojoval v řadách francouzské armády.

V meziválečném období byl velitelem francouzských vojsk v Africe. Za boje proti povstalcům v Maroku mu byl udělen řád Čestné legie a před druhou světovou válkou se stal vojenským velitelem v Metz. Po napadení Francie hitlerovským Německem byl velitelem 7. francouzské armády a v bojích v Nizozemsku se mu na počátku května 1940, u Bredy, podařilo zastavit útok Německých vojsk. Poté, co se po přeskupení vojsk snažil zastavit postup Wehrmachtu v Ardenách, byl dne 19. května

Saská pevnost Königstein

1940 u Vassigny zajat. Byl umístěn do zajateckého tábora, označeného jako Oflag IV

B Königstein v Sasku. Tento tábor byl zřízen ve staré zemské pevnosti, tvrzi, postavené králem Augustem Silným na pískovcové skále nad údolím Labe, jen několik kilometrů severně od česko-německé hranice. Zdejší zajatecký tábor byl koncipován jako velmi ostře střežený, určený pro významné válečné zajatce. Byla zde též umístěna větší část zajatých příslušníků velení polské armády. Po pádu Francie byl Oflag Königstein přednostně určen pro francouzské zajatce a polští důstojníci byli transportováni do Murnau v Bavorsku. Z Königsteinu se generálu Giraudovi skutečně podařilo uprchnout. Svůj útěk připravoval celé dva roky. Učil se německy a do paměti si vštěpoval mapu nejbližšího okolí. Těsně před útekem si oholil knírek a dne 17. dubna 1942 se mu v noci podařilo překonat hradby pevnosti a spustit se po pískovcových útesech do údolí Labe. Podařilo se mu pak, díky různým lstím, dostat přes Německo do Švýcarska a odtud do Francie. Jeho útěk vyvolal v Německu velký rozruch. Himler nařídil gestapu jeho dopadení a likvidaci, což se však nepodařilo a Giraud se dostal do severní Afriky, kde se ve spolupráci s Dwightem Eisenhowerem, znovu zapojil do bojů proti Němcům. Dne 28. srpna 1944 přežil v Alžírsku pokus o atentát. Po válce byl v červnu 1946 zvolen poslancem francouzského ústavodárného shromáždění a zůstal také členem francouzské válečné rady. Za svůj útěk byl vyznamenán dalším vysokým státním vyznamenáním. Zemřel v Dijonu dne 13. března 1949. Jeho útěk z Königsteinu byl popsán v knize „Generál zmizel“, která u nás vyšla v 80. letech 20. století.

„Generálský“ **Oflag VIII E Johannisbrunn** byl v Janských Koupelích v provozu dva roky. Zřízen byl v červenci 1940 a zrušen o dva roky později, opět v červenci roku 1942. Většina polských generálů byla odtud převezena už 27. dubna 1942 do jiného zajateckého tábora u Bavorského městečka Murnau am Staffelsee, označovaného Oflag VII A Murnau. Tam byli již dříve přemístěni i polští generálové z Königsteinu. Francouzští generálové byli z Janských Koupelí převezeni do Oflagu IV B Königstein, generálové ostatních národností byli umístěni do jiných táborů. Poté, co byl zdejší zajatecký tábor zrušen, pro období až do konce války, německá okupační správa změnila objekty lázní na výcvikový tábor Hitlerjugend. Stejnému účelu již v blízkém okolí sloužila také budova fary v nedalekých Nových Lubčicích, do níž byly soustředěny dívky HJ a také objekt české matiční Masarykovy měšťanské školy v Melči, kde bylo výcvikové středisko pro vedoucí a velitele Hitlerjugend (HJ-Führerschule).